

Dr Jelena Vukadinović Marković¹
Dr Vladimir Vukadinović²

PRAVO NA NAKNADU ŠTETE IZ ČLANA 101. UGOVORA O FUNKCIONISANJU EVROPSKE UNIJE

Apstrakt

Ponašanje privrednih učesnika na tržištu regulisano je pravilima konkurencije, koja u zavisnosti od teritorije na kojoj se primenjuju mogu biti nacionalnog i međunarodnog karaktera. Pravila koja uređuju pravo konkurencije na tržištu Evropske unije se ne mogu svrstati ni u jednu od ponuđenih kategorija, već oni uživaju poseban status u nacionalnim sistemima država članaca. Države su dužne da obezbede adekvatnu primenu predviđenih propisa i da na nacionalnom nivou donesu odgovarajuće mere za slučaj povrede predviđenih komunitarnih propisa. Povredu prava konkurencije mogu učiniti preduzeća zaključivanjem restiktivnih sporazuma, ali i zloupotrebom dominantnog položaja. Pored njih, šteta može biti pričinjena i od strane države, odnosno državnih organa koji donošenjem određenih odluka mogu promeniti strukturu tržišta Unije. Stoga je neophodno obezbediti mehanizme kojima bi se održala ekonomska jednakost učesnika na tržištu, između ostalih, i davanjem prava na naknadu štete.

Prvi deo rada posvećen je pravilima kojima se reguliše konkurencija na nivou Unije, direktnom dejstvu i direktnoj primeni tako donetih pravila. U drugom delu rada bavimo se privatno-pravnom primenom pravila konkurencije, dok je treći deo rada posvećen naknadi štete kao privatno-pravnoj sankciji kod povrede pravila konkurencije, posebno člana člana 101. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

Ključne reči: šteta, naknada štete, pravo konkurencije, restriktivni sporazum, privatno pravna zaštita

¹Naučni saradnik, Institut za uporedno pravo Beograd; mail: jelena_vuk83@yahoo.com

² Doktor pravnih nauka, Fakultet medicinskih nauka, Kragujevac;
mail: vukadinovicv444@gmail.com

1. Nekoliko reči o pravu konkurencije Evropske unije

Pravo konkurencije predstavlja skup pravila kojima se regulišu odnosi između učesnika na tržištu kao konkurenata i njihov odnos prema potrošačima i kupcima. Pravila konkurencije imaju za cilj da zaštite konkurenciju kao pravnu pojavu i da spreče da je učesnici na tržištu ne ograničavaju, narušavaju ili sprečavaju na nedozvoljen način³. Norme koje za cilj imaju uređivanje tržišta unutar nacionalnih granica predstavljaju deo nacionalnog prava konkurencije, dok su pravila kojima se uređuje ponašanja učesnika na teritoriji Unije deo komunitarnog prava⁴.

Na nacionalnom nivou, pravila konkurencije su uglavnom sadržana u posebnim zakonima⁵ ili su regulisana u zakonima koji su posvećeni srodnim pitanjima. U pravu Unije su sadržana u Osnivačkom ugovoru, kao primarnom izvoru, i mnogobrojnim aktima sekundarnog zakonodavstva, poput uredbi, direktiva i preporuka⁶.

Zbog svoje kompleksnosti, pravo konkurencije Unije se može definisati na različite načine. Prema domašaju primene, pravo konkurencije Evropske unije možemo definisati u personalnom, teritorijalnom i materijalnom smislu. U personalnom smislu, pravila konkurencije se primenjuju na preduzeća i njihova udruženja (čl. 101-102), dok se odredbe člana 106. primenjuju na javna preduzeća i preduzeća kojima su države dale posebna ili isključiva prava. U materijalnom smislu, pravila konkurencije se primenjuju na sve sektore privrede, izuzev onih koji su Ugovorom o osnivanju izričito izuzeti, kao što su atomska i druga energija. Teritorijalni domašaj prava konkurencije je određen formulacijom o zabrani sporazuma, odluka i dogovorne prakse kojima se može naneti šteta trgovini između država članica i čiji je cilj ili posledica sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije unutar unutrašnjeg tržišta, odnosno zloupotreba dominantnog položaja na unutrašnjem tržištu ili na njegovom bitnom delu. Zaključivanjem restriktivnih sporazuma, zloupotrebom dominantnog položaja, sprovođenjem nedozvoljene koncentracije i odobravanjem nedozvoljene državne pomoći čini se šteta svim učesnicima na tržištu. Prve tri povrede čine preduzeća kao učesnici na tržištu, dok državnu pomoć odobravaju države: u Evropskoj uniji -države članice.

Povredom prava konkurencije može biti ugroženo ostvarivanje opštih i pojedinačnih interesa. U prvom slučaju, nepoštovanje kartelnih propisa i u

³ R. Bailey (2015), *Competition Law – Sixth Edition*, Oxford, 19

⁴ R. Vukadinović, J. Vukadinović Marković (2020), *Uvod u institucije i pravo Evropske unije*, Beograd, 300-350

⁵ Zakon o zaštiti konkurencije, *Službeni glasnik RS*, br.51/2009, 95/2013

⁶ V. Uredbu Komisije broj 17, 1962. i Uredbu broj 1/2003. o primeni čl. 81. i 82. UEZ V..<https://ec.europa.eu/competition/antitrust/legislation/legislation.html>, 3.7.2020.

njima predviđenih zabrana može ugroziti nesmetano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, koje je kao jedan od osnovnih ciljeva postavljeno pred države članice EU. U drugom slučaju, povredom pravila o zaštiti konkurencije nastaju masovne štete, štete velikom broju pojedinaca: potrošačima, kupcima i korisnicima usluga, ali i neposrednim konkurentima kao učesnicima na tržištu.

Sa stanovišta ostvarivanja opštih ciljeva, od prava konkurencije se očekuje da omogući najracionalniju raspodelu ekonomskog uticaja između učesnika na tržištu tako da na tržištu ostanu samo najuspešniji, a da potrošačima: kupcima i korisnicima usluga omogući maksimalno blagostanje. U slučaju da dođe do povrede, naknada štete služi kao korektiv u slučajevima kada se povredom konkurencije dovede u pitanje ostvarivanje nekih od navedenih opštih ciljeva⁷. Sa stanovišta pojedinačnih interesa, naknada štete ima za cilj da oštećene pojedince kroz novčanu naknadu vrati u položaj u kome su bili pre povrede.

I dok se u nacionalnim pravima smatra da sama povreda subjektivnog prava daje pravo na zahtev za sudsku zaštitu ili tužbu kao "princip modernog privatnog prava"⁸, u pravu Evropske unije situacija je komplikovanija. Razloge tome bi trebalo tražiti u činjenici da EU kao sui generis tvorevina⁹, na nadnacionalnom nivou donosi uglavnom propise materijalno pravne prirode kojima se dodeljuju prava ili nameću obaveze pojedincima, dok su za njihovo poštovanje zadužene države članice. Države članice su obavezane da putem nacionalnih propisa kreiraju mehanizme i postupke za njihovo poštovanje i primenu pred nacionalnim sudovima i državnim organima.

Drugim rečima, država ima zadatak i odgovornost da svojim propisima obezbedi nesmetano funkcionisanje tržišta i da, u slučaju povrede propisa o zaštiti konkurencije, pojedincima omogući da ostvare pravo na naknadu pretrpljene štete pred nacionalnim sudovima. Osnov obaveze država članica da priznaju pravo na naknadu štete se nalazi u načelu direktne primene i direktnog dejstva prava EU i načelu lojalnosti, dok se osnov obaveze država da obezbede mehanizam i pravna sredstva zaštite nalazi u poštovanju načela delotvornosti prava EU ili "delotvorne sudske zaštite."

Pod direktnom primenom se podrazumeva primena EU propisa bez njihovog transponovanja ili unošenja u unutrašnja prava država članica. Ovo svojstvo je Ugovorom o osnivanju EEZ/EZ/EU priznato pojedinim njegovim

⁷ V. Vukadinović (2019), *Naknada štete kao građanskopravna sankcija u pravu konkurencije Evropske unije*, doktorska teza, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.

⁸ A. Blomeyer (1982), „Types of Relief Available (Judicial Remedies)“, *International Encyclopedia of Comparative Law*, The Hague: Nijhoff, 51; SchulzeR. (2011), *Compensation of Private Losses*, 1-246

⁹ V. više o pravnoj prirodi Evropske unije R. Vukadinović, J. Vukadinović Marković, 164-172; J. Čeranić (2012), „Pravna priroda EU na osnovu Ugovora iz Lisabona“, *Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva*, Budva, 303-318

odredbama, nakon ratifikacije i stupanja na snagu, kao i komunitarnim uredbama i odlukama.

Drugi, indirektan, način primene EU prava u državama članicama pretpostavlja njihovo unošenje ili implementiranje u unutrašnja prava kroz donošenje nacionalnih implementirajućih propisa. Ovakav način primene je karakterističan za komunitarne direktive. Njihova primena pred nacionalnim sudovima i regulatornim telima pretpostavlja da su prethodno doneti novi ili da su izmenjeni postojeći nacionalni propisi u kojima su sadržana rešenja čijom primenom se mogu ostvariti cinjeviiz direktiva. Stoga su adresati direktiva države članice koje su odgovorne za njihovo implementiranje u rokovima koji su određeni u direktivama. Nakon implementacije, direktive obavezuju kao i svaki drugi nacionalni propis subjekte koji su u njoj naznačeni.

Načelo direktnog dejstva objašnjava zbog čega su nacionalni sudovi dužni da pojedincima pruže zaštitu subjektivnih prava koja su im povređena nepoštovanjem prava EU. U konkretnom slučaju, navedena načela treba da pruže objašnjenje zašto su nacionalni sudovi dužni da u postupcima za naknadu štete primene EU pravila konkurencije. Pod direktnim dejstvom normi komunitarnog prava se, u materijalnom smislu, podrazumeva kapacitet ili sposobnost konkretne odredbe da pojedincima omogući sticanje subjektivnog prava, a u procesnom smislu, da im omogući sudsku zaštitu takvog prava¹⁰. Drugačije rečeno, takve norme su sposobne da zasnuju, izmene ili prekinu pravni odnos između komunitarnih subjekata, odnosno da "promene pravnu situaciju nekog subjekta bez ikakvog posredovanja"¹¹.

Drugo, procesno, značenje načela direktnog dejstva se svodi takođe na omogućavanje titularima subjektivnog prava da traže zaštitu takvog prava pred nacionalnim sudovima i organima uprave. U tom smislu se direktno dejstvo ispoljava kao utuživost. Za predmet ovog rada je od značaja istaći da je odredbama članova 101. i 102. UFEU, već 1974. godine Sud pravde priznao sposobnost da na učesnike na tržištu prenesu prava i obaveze bez donošenja bilo kakvih dodatnih mera, posredovanja ili mešanja dodatnih (nacionalnih) organa. U suprotnom, bez priznavanja direktnog dejstva norma ili propis komunitarnog prava bi nakon što su posredstvom direktne primene uneti u unutrašnje pravo države članice ostali bez sudske i upravne zaštite. Takvom normom preneto pravo ili zasnovan pravni odnos bi mogao biti izvršen voljom strana, ali ne i na prinudan način. Ovo praktično znači da pojedinci mogu svoje pravo na naknadu štete zbog povrede prava EU temeljiti na povredi samo onih odredbi primarnog ili sekundarnog izvora u kojima je predviđeno pravo na naknadu štete i kojima je

¹⁰ R. Vukadinović (2010), „Many faces of direct effect of community law”, *Private Law Reform in South East Europe: liber amicorum Christa Jessel-Holst*, Beograd, 114-122

¹¹ R. Etinski i dr. (2010), *Osnovi prava Evropske unije*, Novi Sad, 63

priznato direktno dejstvo¹². U tom smislu se navodi da je privatna primena prava konkurencije zasnovana na direktnom dejstvu odredbi članova 101. i 102. UFEU i na principima adekvatne zaštite EU subjektivnih prava¹³. Problem je, međutim, što Ugovor o osnivanju ne navodi odredbe kojima je priznato direktno dejstvo i koje predviđaju pravo na naknadu štete u slučaju povrede odredbi članova 101. i 102. UFEU. Stoga je o postojanju oba navedena uslova odlučivao Sud pravde.

Sud pravde je već od odluke donete u predmetu *Van Gend* zauzeo stav da Ugovor o osnivanju (tada EEZ), ne samo što obavezuje države članice (kao i svaki međunarodni ugovor), već (i za razliku od njih) i pojedince, kojima ne nameće samo obaveze, nego im dodeljuje i subjektivna prava koja čine deo njihovog pravnog nasleđa. Pri tome ja zauzeo i dosta široki stav da subjektivna prava nastaju ne samo iz jasno definisanih odredbi Ugovora, već proističu iz obaveza koje Ugovor na jasan način nameće pojedincima kao i državama članicama i institucijama Zajednice.

2. Pravo na naknadu štete

Pravo konkurencije odlikuje javno pravna i privatno pravna primena. Primena pred Evropskom komisijom (EK) i nacionalnim regulatornim telima (NRT), kao organima javne vlasti koji vrše javna ovlašćenja, obično se naziva javno-pravnom primenom. Javno-pravnu primenu sprovode upravni organi u upravnom postupku sa osnovnim ciljem da, u slučaju postojanja povrede, visokim kaznama koje se naplaćuju u korist državnog budžeta odvrate njihove počiniocice od takvog ponašanja. U javno-pravnoj primeni se mogu izricati i krivično pravne sankcije, kao što je kazna zatvora za lice koje je odgovorno za zaključivanje zabranjenog kartelnog sporazuma ili je odgovorno za zloupotrebu dominantnog položaja¹⁴. *Privatno-pravnu* primenu EU prava konkurencije sprovode nacionalni sudovi država članica po tužbama koje podnose lica koja su pretrpela štetu zbog povrede prava konkurencije. Na nivou EU ne postoji sud pred kojim bi se mogao pokrenuti ovakav postupak¹⁵.

Privatno-pravnu primenu prava konkurencije karakteriše ključna uloga nacionalnih sudova pred kojima privatni tužioci pokreću postupak za utvrđivanje povrede i traže naknadu tako pretrpljene štete. Međutim, dok su u SAD domaći sudovi imali ovakvu ulogu već od donošenja Šermanovog zakona, u EU i u

¹² D. N. Kelliher (2008), „Introduction“, *Tort Law of the European Community*, Springer Wien New York, 1

¹³ E. Helmeng (2013), „Competition Law Remedies: Striving for Coherence or Finding New Ways?“, *C.M.L Rev.*1009

¹⁴ Čl. 5. Uredbe 1/2003.

¹⁵ D. Ashton, D. Henry (2018) *Competition Damages Actions in the EU: Law and Practice*, marg. br. 0.03.

većini njenih država članica posle Drugog svetskog rata ovakva praksa gotovo da nije bila poznata, ili je bila retka pojava¹⁶. Međutim, iz različitih razloga, za privatno-pravnu primenu nije postojao interes na strani nacionalnih sudova. Situacija je donekle promenjena u toku primene Uredbe broj 17¹⁷. Naime, bez obzira što su nacionalni sudovi zadržali pravo da odlučuju o ništavosti restriktivnih sporazuma, Evropskoj komisiji je preko prava da odlučuje o izuzecima, praktično dat monopol i pravo na “poslednju reč” u primeni prava konkurencije u EEZ/EU¹⁸. U odluci donetoj u predmetu *BRT v SABAM*,¹⁹ Sud pravde je podsetio nacionalne sudove i tela za zaštitu konkurencije da i oni mogu odlučivati o postojanju zabranjenog sporazuma i o ništavosti restriktivnih sporazuma kao građansko pravnoj sankciji. Isto je ponovio i u odluci donetoj u predmetu *Delimitis (Delimitis v Henninger Bräu)*²⁰, u 1991. godini. Ovde je Sud pravde nadležnost nacionalnih sudova da odlučuju o zaštiti individualnih prava zbog povrede EU pravila o zaštiti konkurencije obrazložio “samom prirodom” članova 85(1) i 86. Rimskog ugovora²¹, tj. njihovom sposobnošću da proizvode direktno dejstvo. Prema shvatanju Suda, zabrane iz članova 85(1) i 86. su po svojoj prirodi uperene da proizvode direktno dejstvo u odnosima između pojedinaca. To praktično znači da “odredbe ovih članova stvaraju direktna prava koja nacionalni sudovi moraju da štite”²².

Međutim, samo priznanje direktnog dejstva odredbama člana 81(1) Ugovora o EEZ, nije bilo dovoljno za nacionalne sudove da umesto “periferne”²³ preuzmu vodeću ulogu u primeni, jer direktno dejstvo nije priznato i odredbama stava 3. istog člana, kojim su bili predviđeni dozvoljeni izuzeci. Nacionalni sudovi su retko odlučivali i o postojanju povrede kartelnih propisa, a još manje o naknadi tako nastale štete. Objašnjenje i razloge za malo angažovanje nacionalnih sudova po privatnim tužbama se može naći u obrazloženju koje je Sud naveo u predmetu *Delimitis*²⁴. Ovde je Sud jasno istakao da je, i nakon priznanja direktnog dejstva

¹⁶ A. J. Clifford (2019), *Private Enforcement of Antitrust Law in the EU, UK and USA*, Oxford, navodi da oko 90% antitrust slučajeva se rešava u postupku privatne primene.

¹⁷ EEC Council Regulation No 17: First Regulation implementing Articles 85 and 86 of the Treaty, *Official Journal* 013, 21/02/1962 P. 0204 - 0211

¹⁸ Čl. 9(1) Uredbe br. 17.

¹⁹ C-127/73, *Belgische Radio en Televisie and société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs v SV SABAM and NV Fonior*

²⁰ C-234/89, *Stergios Delimitis v Henninger Bräu AG*.

²¹ Tač. 45. Odluke

²² *Ibidem*

²³ N. Bučan (2013), „The Enforcement of EC Competition Rules by Civil Law”, 33, <http://hdl.handle.net/2066/121821>, 5.7.2020.

²⁴ C-234/89. *Stergios Delimitis v Henninger Bräu AG*, [1991] ECR I-00935.

odredbama stavova 1. i 2. člana 81. UEEZ, o izuzecima koji su predviđeni u stavu 3. istog člana i dalje mogla isključivo da odlučuje Evropska komisija. Drugačije rečeno, Sud nije priznao nacionalnim sudovima pravo ili nadležnost da odlučuju o postojanju izuzetaka iz člana 101(3). UFEU.

U takvoj situaciji nacionalni sudovi su izbegavali da odlučuju o postojanju restriktivnih sporazuma kako bi izbegli rizik da Komisija odnosni sporazum ne izuzme od primene zabrana po osnovu grupnih izuzetaka o kojima je imala isključivo pravo odlučivanja. Tek je donošenjem Uredbe broj 1/2003, nacionalnim sudovima priznato "primarno mesto" u zaštiti subjektivnih prava pojedinaca.

Do pravne i kulturne revolucije²⁵ u pravu konkurencije Evropske unije došlo je stupanjem na snagu Uredbe broj 1/2003²⁶ kojom je ustanovljen novi decentralizovani sistem primene EU prava konkurencije u državama članicama u kome su značajnu ulogu dobili nacionalni sudovi i nezavisna regulatorna tela.

Novom Uredbom su nacionalni sudovi i regulatorna tela po prvi put dobili ovlašćenja da samostalno odlučuju o postojanju izuzetaka iz člana 101(3) UFEU, tj. da odlučuju o neprimenivanju zabrana i odredbi o ništavosti na konkretne sporazume. Ukidanje monopola Komisije kod odlučivanja o izuzecima je značilo da nacionalni sudovi nisu više bili u obavezi da zastanu sa postupkom dok se o postojanju povrede ne izjasni Komisija²⁷. Tako su nacionalni sudovi od "perifernih" postali glavni igrači u privatno-pravnoj primeni EU prava konkurencije²⁸.

3. Privatno-pravne sankcije

Kao privatno-pravne sankcije odredbama člana 101. UFEU, propisane su ništavost restriktivnog sporazuma, privremene mere i naknada štete. Član 101(2) UFEU propisuje ništavost kao sankciju za sporazume koji su suprotni odredbama stava 1. istog člana i koji nisu obuhvaćeni dozvoljenim izuzecima iz stava 3. istog člana. O postojanju zabranjenih kartelnih sporazuma i principima²⁹ ništavosti odlučuju sudovi EU, dok o posledicama ništavosti na sporazume ili pojedine odredbe, odlučuju nacionalni sudovi u državama članicama³⁰. U

²⁵ C. Ehlermann (2000), „The Modernization of Antitrust policy: a legal and cultural revolution“, *C.M.L. Rev*, 537-590

²⁶ F. Wilman (2015), „Private Enforcement of EU Law before National Courts“, *The EU Legislative Framework*, 196, marg. br. 6.04.

²⁷ S. J. Venit (2003), „Brave New World: The Modernization and Decentralization of Enforcement under Articles 81 and 82 of the EC Treaty“, *C.M.L. Rev*, 554

²⁸ N. Bučan, 40

²⁹ A. Lamadrid de Pablo, L. Ortiz Blanco(2008),*E-Competitions*, br. 49199, 2. www.concurrences.com, 1.7.2020.

³⁰ M. Lorenz (2013), *An Introduction to EU Competition Law*, 114

teoriji³¹ je prihvaćen stav o apsolutnoj ništavosti sporazuma koja su suprotna članu 101 (1) UFEU.

Treća lica se, takođe, mogu pozivati na ništavost restriktivnog sporazuma. To će se desiti, na primer, u slučaju kada se zabranjenim sporazumom ugovara pravo ekskluzivne distribucije jednog od ugovarača na određenoj teritoriji, pa taj ugovarač tuži treće lice koje se na toj teritoriji počne baviti distribucijom istih proizvoda. Treće lice se tada može u svoju odbranu pozvati na ništavost sporazuma o ekskluzivnoj distribuciji, kao suprotnog komunitarnim pravilima konkurencije.

Priznavanjem *ex lege* i apsolutnog dejstva ništavosti, Sud pravde je praktično stvorio određena prava i obaveze na koja se, zahvaljujući načelu direktnog dejstva, pojedinci mogu neposredno pozivati u svojim međusobnim odnosima, i mogu tražiti zaštitu istih pred nacionalnim sudovima. Ništavost, kao sankcija iz člana 101(2) UFEU, odnosi se samo na onu klauzulu ugovora koja je suprotna članu 101(1) UFEU, odnosno kojom se narušava konkurencija na unutrašnjem tržištu³². Drugim rečima, komunitarnim propisima prihvaćena je delimična ništavost odredbi člana 101(2), dok se o tome da li će ništavost obuhvatiti i ostatak sporazuma, odlučuje prema nacionalnim pravilima³³.

- *Pravo strana iz zabranjenog sporazuma da traže naknadu štete*

Pitanje da li je pravo na naknadu štete zbog ništavosti restriktivnog sporazuma priznato strani koja je učestvovala u njegovom zaključivanju, kao komunitarno pravo, od značaja je zbog toga što pojedina prava, kao na primer pravo Engleske, Irske i Kipra,³⁴ ne priznaju strani u nezakonitom ugovoruda traže ispunjenje takvog ugovora, kao ni drugoj strani da se oslobode obaveze iz sporazuma pozivajući se na njegovu ništavost. Razlog za ovakvo rešenje bi trebalo tražiti u shvatanjuda strane koje su prouzrokovale nezakonitost ugovora, ne mogu izvlačiti bilo kakvu korist iz sopstvenog nezakonitog postupka³⁵.

Međutim, ako bi pravo na naknadu štete bilo priznato kao deo prava Evropske unije, pojedinci bi se mogli pozivati na njega neposredno pred nacionalnim sudovima, bez obzira na rešenja koja u tom pogledu postoje u nacionalnom pravu. U odluci donetoj u predmetu *Karidž*³⁶, Sud pravde

³¹ V. više o apsolutnom i relativnom pojmu ništavosti sporazuma iz čl. 101, V. Vukadinović, 129

³² C-319/82 *Société de Vente de Ciments et Bétons de l'Est SA v Kerpen & Kerpen GmbH und Co. KG* [1983] ECR 4174, ECLI:EU:C:1983:374 tač. 11.

³³ *Ibidem*

³⁴ Ashurst Report

³⁵ C-453/99 *Courage Ltd v Bernard Crehan and Bernard Crehan v Courage Ltd and Others*, [2001] ECR I-06297, ECLI:EU:C:2001:465, tač. 11.

³⁶ *Ibidem*

je pravu na naknadu štete zbog povrede člana 101. UFEU priznao karakter komunitarnog prava, što je kasnije prihvaćeno i u Direktivi o naknadi štete³⁷ zbog povrede pravila konkurencije. Međutim, ni u presudi u slučaju Karidž, niti u pomenutoj Direktivi, ne govori se izričito o pravu na naknadu štete nastale zbog ništavosti sporazuma, već uopštenije, o šteti nastaloj povredom pravila konkurencije. Stoga se može postaviti pitanje da li se ovo pravo može proširiti i na slučajeve kada je jedna ugovorna strana iz zabranjenog kartelnog sporazuma i sama pretrpela štetu zbog takvog sporazuma. Odgovor bi trebalo tražiti u odredbama Direktive o naknadi štete, koja u članu 1. propisuje da se: "Ovom Direktivom utvrđuju određena pravila potrebna da bi se osiguralo da svako ko je pretrpeo štetu prouzrokovanu kršenjem pravila konkurencije od strane preduzeća ili udruženja preduzeća, može efikasno ostvariti pravo na punu naknadu te štete od strane tog preduzeća ili udruženja preduzeća." I, dalje, u članu 3. stav 1. propisana je obaveza "Država članica da osiguraju da svako fizičko ili pravno lice koje je pretrpelo štetu povredom pravila konkurencije može zahtevati i dobiti punu naknadu za tu štetu."

Iz navedenih odredbi se može zaključiti da Direktiva ne pravi razliku između prava na naknadu štete između ugovornih strana i trećih lica, već ovo pravo priznaje svima njima, ali regulisanje ovih pitanja ostavlja državama članicama, koje su obavezne da poštuju načela delotvornosti i jednakosti³⁸.

Priznavanjem prava na naknadu štete stranama u restriktivnom sporazumu, praktično je priznato pravo na naknadu štete zbog ništavosti sporazuma, jer se prema opštem pravilu o naknadi štete, koje postoji u svim pravima, ista može dosuditi licu koje je pretrpelo štetu samo ukoliko nije odgovorno za njen nastanak. Ovo znači da će ugovorna strana ovo pravo imati ukoliko nije znala, niti je morala znati za restriktivni karakter sporazuma koji je zaključila.

4. Umesto zaključka

Dugo vremena i po navici je smatrano da propisi o zaštiti konkurencije spadaju u javno-pravne propise i da čine deo javnog poretka kojima se štite javni (opšti) interesi, pa su za njihovu primenu bili zaduženi državni ili paradržavni organi. Smatrano je da zbog takve prirode nisu podesni da zaštite interese privatnih lica, koja svoja prava treba da štite primenom opštih pravila o prodaji ili vršenju usluga, ili primenom pravila o zaštiti potrošača. Ovakvo shvatnje

³⁷ Directive 2014/104/EU of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union, *OJ L 349*

³⁸ Čl. 4. Direktive

prirode propisa o zaštiti konkurencije je uticalo na favorizovanje javno-pravne primene prava konkurencije i javno pravnih sankcija. Javno-pravni karakter prava konkurencije je opredelio prirodu i svrhu kazne koja se izriče u slučaju kad je utvrđeno postojanje povrede. Tako su u slučaju postojanja zabranjenog kartelnog sporazuma ili nedozvoljene koncentracije predviđene izuzetno visoke kazne koje su uplaćivane na račun budžeta, tj. u korist države kao zaštitnika javnih interesa. Zbog toga se dugo vremena u Evropi smatralo da se svrha propisa o konkurenciji iscrpljuje u zaštiti konkurencije kao poželjnog tržišnog stanja, a ne u zaštititi konkurenata ili potrošača (kupaca ili korisnika usluga). Kasnije je idealna konkurencija shvaćena kao radna ili funkcionalna. Budući da je pojam radne konkurencije izveden iz politike poželjnog nivoa takmičenja, ona se nije mogla ostvariti samo spontanijem nadmetanjem učesnika na tržištu, već spoljnom kontrolom, pa su osnovana i posebna tela zadužena za sprovođenje propisa, otkrivanje povreda i izricanje sankcija. U slučaju povrede propisanog ponašanja, oštećenima je priznato pravo naknade pretrpljene štete. Dosuđena šteta ima ulogu i karakter distributivne pravde, ali ne sme imati karakter kazne. Pod oštećenim licima se podrazumevaju ne samo neposredni konkurenti na tržištu koji su oštećeni nezakonitim ponašanjem učesnika kartela već i sva lica koja se smatraju kupcima, potrošačima, ili korisnicima usluga. Postupak pred nadležnim sudovima oštećeni mogu u okviru privatno-pravne primene da pokrenu na različite načine i različitim pravnim sredstvima.

* * *

***THE RIGHT TO COMPENSATION FOR HARM RESULTING
FROM AN INFRINGEMENT OF ARTICLE 101 TFEU***

Summary

Competition law regulates the conduct of the market's participants. Depending on where they are applied, competition rules can be either national or international. EU competition law, however, cannot be classified into either of the categories, inasmuch as it enjoys a special status in the national legal systems within the Union. The member states are obliged to ensure adequate implementation of the EU regulations and to adopt appropriate national-level measures in case EU competition provisions are violated. The violation of competition law can be done by concluding anti-competitive agreements between two or more independent market operators (Article 101 TFEU), as well as abusing one's dominant position on the market (Article 102 TFEU). In addition, harm can be done by the State, i.e. State bodies whose decisions may change the structure of the Union's market (Article 106 TFEU). It is therefore

necessary to ensure the existence of mechanisms that can help maintain the economic equality of market participants by, among others, giving the right to damages.

The Paper is divided into three parts. The first part comprises an overview of the EU competition provisions, with special focus on the direct effect and direct applicability of such rules. The second part deals with private enforcement of the competition rules, while the third is dedicated to the compensation for damages caused by an infringement of EU competition law, especially Article 101 TFEU.

Key words: damage, EU competition law, compensation for damages, private enforcement, Article 101 TFEU